

Rejništvo

BREZ REJNIKOV BI NAJBRŽ ŠE V ZANEMARJENOSTI

V

Ranka Ivelja

JAVNOSTI NE NASTOPAJO PRAV POGOSTO; če pa se pojavijo v medijih, pogosto molče prenašajo krivične obdolžitve. In vendar opravljajo neskončno zahtevno in odgovorno delo: 24 ur na dan blažijo stiske otrok, ki jim življenje ni prizaneslo, jih hranijo, oblačijo, tolažijo, vzgajajo, vozijo v šolo, na plavanje, smučanje, risanje ... Plačani so dva centa na uro.

To so slovenske rejnice in rejniki, v veliki večini skrajno srčni in pogumni ljudje. Otrokom dajejo tisto, česar jim niso mogli ali znali dati biološki starši. Skrb, varnost in ljubezen.

Tega sicer vsi ne zmorejo, nekateri tudi obupajo. Otroci, ki jih po odločbi sodišča odvzamejo staršem – med njimi so hudi alkoholiki, odvisniki od drog, nasilneži, ljudje s težavami v duševnem zdravju – v družini običajno pridejo s težkim nahrbtnikom. Zanemarjeni, prestrašeni, tudi shirani in poškodovani. Nekateri ne govorijo, ne prenesejo objema, nekateri so agresivni, težko obvladljivi. Včasih se ne ujamejo z rejnikom. Prav vsi pa potrebujejo veliko ljubeče nege in dobrih izkušenj, da lahko spet zaupajo odraslim. Potrpežljivost je bržkone ključna lastnost rejnikov.

Razlogi, zaradi katerih so nekoč starši otroke dajali v »rejo« (tega izraza se danes ne uporabljajo več, saj spominja na rejo živali), so se v desetletjih močno spremenili. Nekoč so starši, če niso imeli gmotnih pogojev, da bi skrbeli za otroka, če so zboleli ali pa so morali na delo v tujino, tudi sami koga prosili, da prevzame skrb za otroka. Dogajalo se je, da so »v Kopru napokali otroke, za katere starši niso mogli poskrbeti, v kombi, jih pripeljali v Moravče in razdelili po rejniških družinah«, je na nedavnem srečanju rejnikov in otrok v Domžalah pripovedovala upokojena socialna delavka. A od tega je minilo 45 let. Danes je

rejništvo zakonsko veliko bolje urejeno, tudi nadzora nad delom rejnikov je bistveno več. V zadnjih trinajstih letih, je pripovedovala neka sodnica, so le v dveh primerih potrdili sum spolne zlorabe.

A čeprav je bila rejniška dejavnost v zadnjih dvajsetih letih posodobljena, z zakonom o rejniških družinah iz leta 2003 in družinskim zakonikom, ki je začel veljati leta 2019, marsikaj ne deluje, kot bi moralo. O tem so si edini rejniki in stroka.

Mama se pogosto sploh ni prikazala

Rejništvo je v nasprotju s posvojitvijo začasen ukrep in ne sme biti bližnjica do posvojitve. Naloga, ki jo država zaupa rejniku, je, da za otroka poskrbi, dokler se biološki starši, vsaj eden, s pomočjo socialnih delavcev ne postavijo na noge in znova prevzamejo skrb za otroka. To v praksi pomeni, da morajo rejniki poleg vsega drugega poskrbeti tudi za stike z biološkimi starši, ki ne tako redko nimajo ne denarja, ne volje, ne moči za obiske otrok.

»Devet dni staro deklico sem morala dvakrat na teden voziti na drug konec Slovenije, mama pa se pogosto sploh ni prikazala,« je na nedavnem posvetu o rejništvu pripovedovala ena od rejnic. Na birokratsko togost se je jezil tudi V. D., rejnik iz Lendave. Z ženo, je pripovedoval, sta se leta 2010 odločila, da bosta v rejništvo vzela enega otroka. A potem sta na prigovarjanje socialnih delavcev vzela na dom še bra-

tca in sestrico, nato še tri malčke iz kriznega centra Palčica pa še tri ... Skupaj zdaj skrbita za devet otrok. »Kupiti smo morali večji avto, a ni nam hudega, kar gre. Ko le ne bi bila birokracija tako neživljenjska ...« je kamenček iz pisanega rejniškega mozaika predstavil V. D. V skladu s sodno odločbo (stike z matično družino določa sodišče, op. p.) so nekoč morali otroke na določeno mesto, trideset kilometrov daleč, pripeljati točno ob 15. uri. Nikogar ni zanimalo, da so imeli tedaj druge neodložljive obveznosti. Če bi odločbo zanemarili, bi jih lahko kaznovali s 500 evri. Stroške za prevoz, tako kot vse druge stroške, krijejo rejniki.

Rejništvo je po definiciji institucionalna oblika skrbi za otroka, ki v določenem času v svoji družini nima dobrih razmer za življenje in mu morajo država in stroke zagotoviti dobre varne pogoje za rast in razvoj, z vsemi temeljnimi otrokovimi pravicami zunaj njegove družine.

Starši so sicer dolžni plačevati preživnino, a ta njihova obveza v glavnem ostaja na papirju, saj so pogosto brez službe in dohodkov. In kar je najhuje: zelo pogosto ne storijo nič, da bi dobili svoje otroke nazaj. »Otroke učimo, da morajo svoje biološke starše spoštovati, ljubiti, ubogati, ker se bodo morda vrnili k njim. Potem pa ugotoviš, da mati sedi v materinskem domu, ne migne s prstom, a mirno zahteva, da ji otroke redno vozimo na obisk ...« je svojo

stisko, skupno mnogim rejnikom, razgrnil. V. D. Včasih morajo rejniki na centrih za socialno delo na starše čakati tudi po tri, štiri ure, otroci pa so po obiskih pogosto zmedeni, prestrašeni, obudijo se jim spomini na prestane travme ... »Eden od staršev«, je pripovedoval eden od rejnikov, »je vpil na nas, da lahko z otrokom dela, kar hoče, ker je njegov ...«

V Sloveniji v rejništvu živi približno 700 otrok. Družin, v katerih živijo, je od 500 do 600, še okoli 100 družin s statusom rejniških družin je trenutno brez otroka. V skladu s strokovnimi načeli se namreč ne išče družini otroka, temveč nasprotno – otroku, ki v matični družini ni deležen osnovne starševske skrbi, strokovni delavci poiščejo rejniško družino, ki je najbolj primerna zanj. Tako velja v načelu. V praksi pa je to načelo vse težje uresničevati.

Socialni delavci vse težje otrokom najdejo rejnike. Število teh se je namreč v zadnjih letih prepolovilo. In vendar dobrobiti življenja v družini, vsaj trajno, ne more nadomestiti še tako vzoren zavod. Teh na Slovenskem v preteklosti, na srečo, nismo imeli toliko kot v kakšnih drugih državah, na primer na Irskem, kjer javnost še vedno pretresa zgodbe o mučenju, stradanju in zlorabljanju v sirotišnicah in internatih. Rejništvo ima v Sloveniji dolgo in v marsičem zlahtno tradicijo; v številnih družinah, zlasti na podeželju, se vse do danes za rejništvo odločajo iz generacije v generacijo. Po načelu: kjer je prostor za dva, tri, je prostor za štiri, pet. Po tej specifični dejavnosti so tako na primer znani v Moravčah, Domžalah, pa v okolici Maribora, Pomurju in še kje.

Tako kot drugod ima rejništvo tudi v Sloveniji svojo temno plat. Zlasti v preteklosti so ponekod jemali otroke zato, da bi pomagali na kmetiji. Z njimi se niso kaj prida ukvarjali, morali so delati in biti hvaležni za hrano in prenočišče. Priboljški in starševska ljubezen so šli lastnim otrokom. Včasih so bili rejniki tudi osebnostno popolnoma neprimerni; otroke so sprejeli

NAPREJ ODRAŠČAL

Fotografija: Reuters

zaradi denarja, četudi državna »rejnina« nikoli ni bila visoka.

Hiša groze in hiša ljubezni

»Kadar zvečer nisem zaspal, sem za kazen moral pojesti skledo popra. Kako je peklo ... Cele popoldneve sem klečal na kolenih v pesku. Najhujša kazen je bila, da me je silila jesti lastne iztrebke. Nekoč je brata nekdo držal za noge nad odpadnim oljem in grozil, da ga bo sežgal. Jokal sem in kričal, naj tega ne stori, mešalo se mi je od groze,« je ena od bolj srhljivih zgodb, ki tu

in tam zakrožijo v javnosti. Medijem jo je zaupal legendarni slovenski glasbenik **Vili Resnik**. »Oče je pil, mama ni imela druge možnosti, kot da me je pri petih dala v rejo. Ta gospa pa je preslepila tako mojo mamo kot pristojno službo. Zame in za brata se je začel pekel.« V rejništvu je Vili ostal več mesecev. Ko se je pred več kot petnajstimi leti nekoč po naključju znašel pred hišo groze, je tam srečal rejničinega sina in ga vprašal, ali sme stopiti v hišo in pogledati sobe in stranišče, prizorišča strahot. »Imel sem mravljinca v nogah in težko sem ho-

dil,« se dogodka spominja Resnik, ki si je v mladosti, kot je povedal, prisegel, da bo v življenju uspešen in da se ne bo vdajal samopomilovanju. Uspelo mu je oboje: Manj znano je, da je bil izjemno priljubljen tudi kot zdravstveni tehnik na Onkološkem inštitutu, kjer je sedem let vedno nasmejan skrbel za bolnike z najtežjimi diagnozami.

Zelo drugačna je izkušnja nekdanjega predsednika Stranke mladih Slovenije in kandidata za predsednika države leta 2007, danes poslanca Gibanja Svoboda **Darka Krajnc**. »Moja

rejniška mama in oče sta me rešila. Brez njiju bi najbrž še naprej odraščal ob alkoholu, v zanemarjenosti in nasilju...« Darko je bil star dve leti, ko so ga socialne delavke naložile v katrco in ga odpeljale na majhno štajersko kmetijo na Dražen Vrhu. Darkova biološka mama se je zaradi očeta, nasilnega alkoholika, izselila in odšla delat v tujino, sosedje so po pol leta, ko je mama nehala pošiljati denar, otroka vrnili očetu, mačeha pa zanj ni zmogla poskrbeti.

»Moja rejnika sta bila poštena in srčna človeka. Nikoli nista delala razlike med mano

Včasih se mi je zdelo, da žrem granitne kocke

Fotografija: Luka Cjuha

Bernarda Konjar je karizmatična ženska. Njena srčnost ni ponarejena. Tak je prvi vtis, ki se je med pogovorom v njeni hiši v hribih blizu Vač le krepil. O otrocih, za katere je skrbela kot poklicna rejnica, govori s toplino in bolečino. Več kot 14 se jih je zvrstilo v dolgih letih. Večinoma je sprejela na dom po tri, včasih dva ali pa tudi samo enega otroka, za krajši ali daljši čas. Nekateri so iz zavodov in stanovanjskih skupin prihajali samo za vikend. Zadnji deček, za katerega je skrbela, ji je zlomil srce, pravi. Pokaže mi sliko nasmejanega temnopoltega dečka, ki je zdaj pri svoji mami v Franciji. V Slovenijo je leta 2018 prispel iz

afriške države, s ponarejenimi dokumenti. Policisti so ga spremljevalcem odvzeli; najverjetneje je bil žrtev trgovine z belim blagom. Ko so ga pripeljali k Bernardi, je koža visela z njega, bil je ves v ranah. »A je bil oziroma je še krasen otrok, živahen, glasbeno in plesno nadarjen. Vozila sem ga h kitari, pa na plesne ure, kjer so mi rekli, da je tako zelo nadarjen, da ga moram vpisati v baletno šolo. In sem ga.« Naučil se je slovensko, tudi v šoli mu je šlo dobro. »Srce pa se mi je trgalo, ko mi je nekoč povedal, kaj so doma, potem ko ga je mama zapustila in odšla v tujino, počeli z njim: prenašati je moral najhujše možno spolno nasilje. Za te namene so ga najbrž pripeljali v Evropo.« Mama je nato s pomočjo slovenskega odvetnika dosegla, da so ji dečka vrnili. Po štirih letih in pol pri Bernardi je odšel v Francijo. »Vsak dan ga pogrešam,« tiho pove, ko mi pokaže dečkov SMS in nasmejan selfi na telefonu, »upam, da mu je dobro tam, kjer je.« Kot pravi, je vse otroke vozila na smučanje, plavanje, na morje in v toplice. Ko je povedala, kdo so otroci, je dobila popust pri nastanitvah in vstopnicah; finančno je namreč vselej šlo na tesno. Vsem je brala pravljice. »Pravljice so čudežno terapevtsko sredstvo, prek njih lahko otrokom marsikaj sporočiš.« Bernarda je bilatudi samarejniški otrok. Mama je delala po ves dan, druge možnosti, kot da jo pusti pri ženski, ki jo je dobro poznala, ni videla. »Teta Minka je bila čudovita rejnica. Sreč-

no otroštvo sem imela pri njej. Tudi zato sem se odločila, da bom rejnica – da bom drugim otrokom omogočila, kar je teta Minka meni.« Rejniške zgodbe so sicer redko pravljice, čeprav so na svoj način nekatere tudi to: »ko dobro, ki ga daš otrokom, v njih ostane.« »Kot rejnik moraš sprejeti to, da bo otrok nekaj časa pri tebi, nanj se navežeš in on nate, drugače ne gre, ampak potem ga moraš spustiti. Da se vrne k staršem, včasih v zavod ali da zakoraka v samostojno v življenje.« Najhuje je, pravi naša sogovornica, ko gre otrok iz rejništva v rejništvo. Tako vsakič znova dobi sporočilo, da ni dovolj dober, da ni vreden ljubezni. Pri Bernardi je nekaj časa živel fant, čigar starša sta zakrivila smrt drugega otroka in odšla v zapor. Ko so ji ga, petletnega, pripeljali, je bil na smrt prestrašen, skorajda ni govoril, se spominja. »A počasi se je razživel, postal je vesel, spontan. Mamo so iz zapora izpustili prej, poročila se je drugič, deček se je čez čas vrnil k njej.« Mama, ki ji je zelo hvaležna, jo občasno še pokliče, z dečkom, ki je zdaj že odrasel, je še v stiku. »Izučil se je, ima svojo obrt. Veseli me, da je dobil še eno šanso v življenju.« Nekí drug otrok se je vrnil k prvim rejnikom. »Ti so ga želeli posvojiti, a ga na koncu niso. Bil je preveč agresiven.« Konjarjevi, sicer diplomirani socialni delavki, so socialne delavke zaupale otroke z najhujšimi zgodbami. Eden od malčkov, ki so ga namestili pri njej, se je zaradi nasilja

v družini bos in gol skrival v gozdu, domači pes ga je grel, da ni zmrznil. Sedem let je ostal pri njej. »Bil je nemiren, neukrotljiv otrok. Vozila sem ga na stike. Hudo je bilo. A treba je bilo zdržati. Postal je odličen kolesar, dvakrat na teden sem ga vozila na trening. Danes je inženir mehatronike.« Ko jo je pred časom obiskal, ji je rekel: »Bernarda, samo zaradi tebe sem lahko doštudiral.« Na vprašanje, kako je bilo »vzgajati« otroke s tako hudimi zgodbami, odgovori brez ovinkarjenja: »Težko. Včasih se mi je zdelo, da nič ne pomaga, da žrem granitne kocke. A če v žerjavico dovolj dolgo pihaš, večina otrok vzcveti. Res pa je, da ranljivi otroci potrebujejo drugačne pristope. Pogosto se počutijo krive za to, kar se jim je zgodilo. Da lahko spet zaupajo sebi in drugim, potrebujejo svoj čas. Nič ne gre na silo.« In zato je tako pomembno, poudarja sogovornica, da imajo rejniki možnost, da dobi strokovno pomoč za svoje otroke, ko jo ti potrebujejo, in da lahko tudi sami dobijo strokovni nasvet, ko se znajdejo v stiski. Ko jih na primer starši otrok zmerjajo, jim grozijo ... Tudi tega je bila deležna. In kaj je njeno zadoščanje? »Zelo sem vesela, ko izvem, da gre otrokom dobro, da so se našli, da so splevali. Z nekaterimi se slišimo po telefonu, nekateri me obiščejo. Le kaj bi še hotela?! Izbrala sem si pravi poklic,« je zadovoljna Bernarda Konjar.

Včasih morajo rejniki na centrih za socialno delo na starše čakati tudi po tri, štiri ure, otroci pa so po obiskih pogosto zmedeni, prestrašeni, obudijo se jim spomini na prestane travme.

Moja rejniška mama in oče sta me rešila. Brez njiju bi najbrž še naprej odraščal ob alkoholu, v zanemarjenosti in nasilju, pravi Darko Krajnc. Fotografija: Jaka Gasar

in svojimi štirimi otroki. Če smo delali, smo delali vsi, če smo kaj dobili, smo si razdelili. In če smo kam odšli, smo šli vsi. Če je kdo kdaj na kakšnem obisku zaradi moje drugačne fiziognomije rekel 'tale pa ni vaš', sta ga takoj ustavila 'ne, tudi ta je naš'. Sprejeli so me tudi sorodniki, pravzaprav vse okoli. Nikoli se nisem počutil stigmatiziranega. Sošolci, ki so vedeli, da sem rejniški otrok, saj tega nismo skrivali, so mi sicer kdaj navrgli 'ti socialen', hujšega pa ni bilo. Včasih sem bil v šoli kot 'rejniški' deležen tudi kakšne manjše protekcije,« smeje pripoveduje Darko Krajnc.

Na otroštvo, pravi, ima lepe spomine. Kljub temu da sta imela njegova rejnika samo šest razredov osnovne šole, sta vedela, kaj je pomembno: da se trudi v šoli in opravi svoje obveznosti doma. »Skupaj smo nabirali ribe, robide, maline, pomagal sem očetu na kmetiji, v mizarški delavnici, vozil traktor ... To mi je v življenju samo koristilo.« Preden ga je zaneslo v politiko, je Krajnc delal v številnih podjetjih, od Henkla do Palome, doma in v Avstriji. »Bil sem gradbeni delavec, varilec, z mopedom sem raznašal pošto ... Pomembno mi je bilo, da sem si čim več

stvari kupil sam, da ne bi bil preveč odvisen od rejnikov. V študentskih letih sem celo sezono delal kot natakav v Portorožu, da sem si lahko kupil avto.« Ker je dobil štipendijo, se je vpisal na srednjo strojno šolo in jo tudi končal, mariborsko fakulteto za strojništvo pa je opustil in kasneje diplomiral in magistriral iz sociologije in socialnega dela. »Mama in oče sta mi finančno pomagala tudi tedaj, ko sem eno leto pavziral, čeprav zame tedaj nista dobivala državne podpore,« je rejnikoma še vedno hvaležen Krajnc. Država je namreč za otroke v rejništvu po 18. letu plačevala, če so se šolali; tako je še danes.

Pravica do stikov bi morala biti izključno pravica otroka

Tudi podpora rejnikom je še vedno pičla. Rejnik dobi za vsakega otroka oskrbnino, ki znaša 425 evrov, za starejše od 18 let le 313 evrov. Ta denar gre izključno otrokom, ki imajo po rejniški pogodbi pravico tudi do igrač, kina, počitnic ...; na centrih za socialno delo preverjajo porabo oskrbnine. A države ne zanima kaj prida, da so se stroški za šolo in življenje močno povečali, da so zunajšolske dejavnosti drage, da družinski proračun praznijo vse višji stroški prevoza.

Ali da morda komu ni uspelo doštudirati do 26. leta, da ne najde službe. Rejništvo, vsaj uradno, se po 26. letu konča. Rejniki dobijo tudi nagrado za svoje delo, natančno 142,33 evra na mesec za otroka. Ali dva centa na uro ...

Rejniki so Darku Krajncu večkrat namignili, da bi ga posvojili, če je taka njegova želja, se spominja naš sogovornik, ki pa se za to ni odločil. »Nekako se mi ni zdelo prav, da bi se postavil v vrsto za dediščino s štirimi otroki rejnikov.« A tudi stika s svojimi biološkimi starši ni nikoli poiskal. »Strokovne delavke so me sicer spraševale, ali bi jih rad spoznal. Vedno sem odgovarjal, da jim nič ne zamerim, a da jih bom obiskal nekoč, ko odrastem. Ko danes gledam nazaj, se mi zdi, da sem tako ravnal iz občutka dolžnosti do družine, ki me je sprejela.« Kaj natanko se je dogajalo v Darkovi matični družini, sta mu razkrili šele polsestri, ki sta ga našli na volilnih letakih leta 2004. Tretja polsestra se mu je pred štirimi leti oglasila po facebooku. Polsestre niso imele lepega življenja ...

Darko Krajnc ima kot predsednik Rejniškega društva Slovenije dober vpogled v aktualne zagate rejništva. O nujnosti stikov z matično družino ima svoje mnenje. »Otroka se nobeni družini ne vzame kar tako. Centri za socialno delo se za to odločijo, ko jim drugega ne preostane. Zelo pogosto ukrepajo prepozno – ko je otrok zaradi odvisnosti, nasilja, bolezni že zelo prizadet. Praksa pa kaže, da se le malo družin uredi do te stopnje, da lahko spet poskrbijo za otroka. Sem zagovornik stališča, da biološki starši pri najhujših ekscesih, kot so spolna zloraba, nasilje, grobo zanemarjanje otroka,

Ni odgovorno pričakovati, da bo rejništvo, tako kot je bilo zamišljeno, se pravi kot začasen ukrep, delovalo, če ne bomo imeli dobrih programov pomoči in podpore za matične družine, je jasna Nina Mešl. Fotografija: Luka Cjuha

ali takrat, ko en partner umori drugega, ne bi smeli imeti več stikov z otroki. Ta pravica bi morala biti izključno pravica otroka, če si torej ta teh stikov želi.« Po poslančevem mnenju se stike z biološkimi starši preveč forsira. Tudi rejnike, ki vidijo, kako stiki vplivajo na otroke – nekateri po obiskih spet močijo posteljo, ne govorijo ... – se po njegovem premalo poslušajo. »Nisem pristaš gonalne protibiološkimi staršem – vsi se zavdamo, da je treba z njimi sodelovati, jim pomagati, toda če je to sodelovanje škodljivo za otroke, je treba takšne stike prekiniti,« je neomajen naš sogovornik.

Dr. Nina Mešl z ljubljanske fakultete za socialno delo prav tako ugotavlja, da rejništvo v praksi ne deluje vedno najbolje. A njeni poudarki so nekoliko drugačni. »Če želimo, da bo matična družina lahko spet poskrbela za otroka, ki se ga začasno namesti v rejništvo, potrebuje podporo in pomoč. Nič se ne zgodi samo od sebe. Z družino je treba delati.« Pri strokovnem delu jih, kot pravi, vodi načelo najmanjšega posega v naravne socialne mreže – da bi tako zaščitili otroke. Ti so namreč na biološke starše navezani, pa četudi je kdaj ta navezanost nevarna.

Ključna je otrokova korist

Fotografija: Matic Ritonja/Karata film

Vrhovni sodnik **Matej Čujovič**, ki je med drugim eden najboljših ljubiteljskih igralcev v Sloveniji, se je, kot pravi, za rejništvo odločil iz egoistično-altruističnih vzgibov. Potem ko sta se z ženo sprizajnila s tem, da ne bosta imela svojih otrok, sta se odločila, da bosta v svoj dom sprejela otroka v rejništvo in z njim, ko se bo vrnil k svojim staršem, ohranila stike. Navsezadnje vsi otroci prej ali slej zapustijo družinsko gnezdo. Razpletlo se je drugače. Leta 2010 sta sprejela dva malčka, eden je bil star dobri dve leti, drugi ju še ni dopolnil, iz

različnih družin. Kmalu so ju prosili, ali bi sprejela še dojenčico, ki jo je mama zapustila. V devetih mesecih sta tako dobila tri otroke, vse tri z namenom, da se vrnejo k svojim staršem, ko bodo ti zmogli poskrbeti zanje. A se niso: vse tri sta po spletu okoliščin posvojila. »Ker naj bi se otroci vrnili k staršem, sva skrbeli za redne stike z njimi. Da bi bilo otrokom lažje, so srečanja potekala pri nas doma. Bilo je izčrpavajoče,« se spominja sodnik Čujovič. Dečkovi mami sta prihajali, deklica pa je svojo mamo videla le nekajkrat na CSD, pod nadzorom. Ker je mama dojenčico zapustila, je na sodišču stekel civilni postopek za odvzem roditeljske pravice in kazenski postopek. Končalo se je tako, da je upravičenost odvzema roditeljske pravice po dolgem postopku potrdilo sodišče za človekove pravice v Strasbourgu. Z ženo pa sta opažala, da imata tudi oba dečka po stikih težave. Bila sta razdražljiva, slabše sta spala. Eden je jokal, v vrtcu je postal bolj agresiven, drugi je nehal odvajati blato za teden dni. »Ker nisva strokovnjaka, nisva vedela, ali se to dogaja, ker jima stiki škodijo ali ker mami pogrešata.« Zato sta se obrnila na pedopsihiatrijo. »Izjemno nam je pomagala.« Med drugim jima je razložila, da obstaja tako imenovani telesni spomin. V dečku, ki je bil v preteklosti zaradi mamine odvisnosti pogosto lačen, je stik obudil

spomin na ta dogajanja, telo pa se je odzvalo organsko. Stiki so se tudi sicer zakomplicirali. V tako imenovani individualni projektni skupini se niso več mogli dogovoriti o tem, koliko naj jih bo. Biološka mama drugega otroka jih je poleg tega hotela razširiti na stike s sorodniki, s čimer se sodnik in njegova žena nista strinjala. Končalo se je pred sodiščem, z odvzemanjem starševske skrbi za enega dečka na podlagi izvedenskega mnenja. Čujovičeva sta nato oba posvojila. Tretji otrok, ki je v družino prišel kot prvi, je pri desetih letih sam odšel na CSD in prosil, da bi bil tudi on posvojen; ta posvojitve je prav tako potekala pred sodiščem, a gledko, s soglasjem mame. »Zelo natančno so preverjali, ali je to res njegova volja. Tako imava zdaj tri krasne otroke, vsi trije imajo umetniške potenciale. Ker pa so pubertetni, kaj več ne smem povedati,« je z nasmehom pripovedoval sodnik Čujovič. Znano je, da mnogi otroci pridejo v rejništvo ali k posvojiteljem s težko prtljavo zaradi preteklih izkušenj. Otroci odvisnic od prepovedanih drog imajo pogosto sindrom ADHD. »To lahko na podlagi svojih izkušenj potrdim. Strokovnjaki pravijo, da traja dvakrat več časa, da odložiš prtljago, kot se je ta nalagala. Pri najinem sinu so težave izzvenele pri šestih letih. Posledice odvisnosti pa so trajne, teh se ne da znebiti.«

Sodnik Čujovič meni, da so ključne intence družinskega zakonika dobre in koristne za otroka. Rejništvo se je namreč, kot poudarja, v zadnjih dvajsetih letih izrodilo. Otroci so prišli v rejništvo kot dojenčki in ostali tam do polnoletnosti. Rejništvo je tako dejansko postalo trajen ukrep. Po novem je omejeno na tri leta, otroka pa sodišče v rejništvo namesti samo v primeru, ko obstajajo realne možnosti, da bosta starša po tem času spet lahko prevzela skrb zanj. »Če te možnosti ni, se sodišče odloči za odvzem starševske skrbi. Nato se za otroka, ki je formalno brez staršev, poišče najboljša rešitev – rejništvo, namestitev v zavod ali posvojitve.« Naš sogovornik ob tem poudarja, da se nikoli ne sme odvzeti otroka staršem zato, da bi ga nekomu dali v posvojitve: »To mora biti strogo ločeno. Ključna je otrokova korist.« Tudi sodnik Čujovič opozarja na težave v sodnih postopkih. »Danes je treba na izvedenska mnenja v mejnih primerih čakati tudi po eno leto. To pomeni, da smo eno leto že izgubili. V tem času pa sodniki lahko ugotavljajo, ali so starši že kaj ukrenili, se na primer odločili za zdravljenje, naredili kakšen premik, a brez strokovnega mnenja je le redko mogoče odločiti.« Starševsko skrb je sicer treba odvezati s tresočo roko, saj povratka praktično ni, opozarja Matej Čujovič.

Fotografija: Bojan Velikonja/dokumentacija Dnevnika

Razlog namestitve v rejništvo (februar 2022)

Neustrezne družinske in socialne razmere

260

Nesposobnost staršev skrbeti za otroke

244

Prekomerno uživanje alkohola staršev

46

Uživanje nedovoljenih drog staršev

43

Smrt enega oz. obeh staršev

42

Zapustitev otroka

38

Zdravstvene težave staršev

38

Zloraba

21

Prestajanje zaporne kazni

12

Vedenjske težave otroka

4

Otrok se sam odloči za odhod iz matične družine

3

Drugo

18

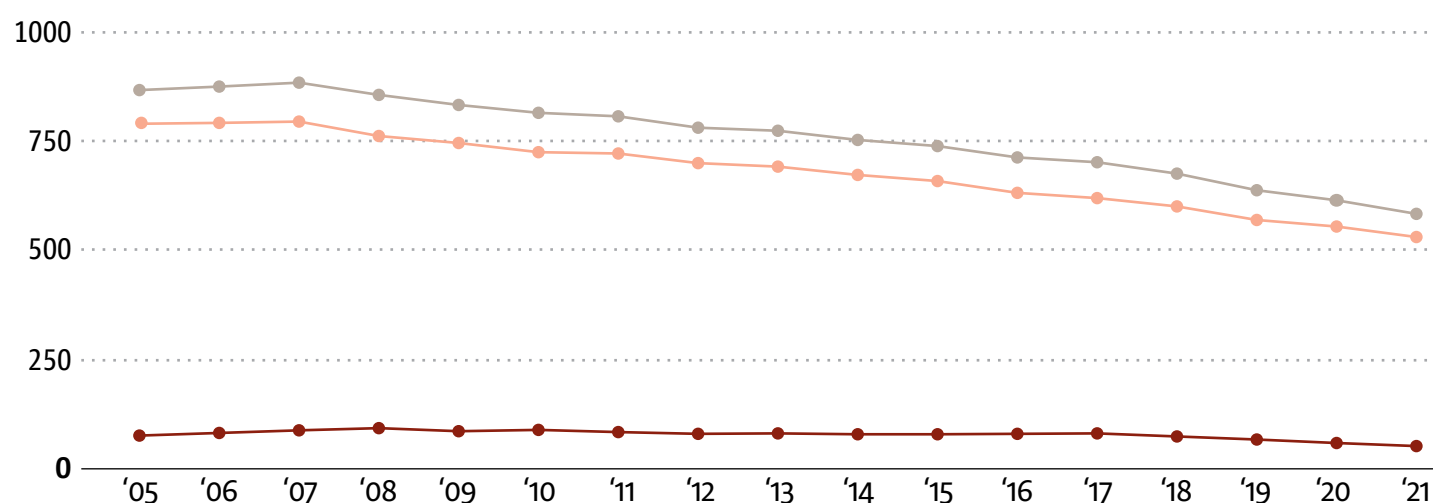
skupaj 769

Vir: Rejniško društvo Slovenije

Rejnic in rejnikov vse manj (osebe, ki izvajajo rejniško dejavnost)

● SKUPAJ ● ŽENSKE ● MOŠKI

Vir: Rejniško društvo Slovenije

Ker se je število rejnikov praktično prepolovilo, tudi otroci predolgo čakajo na svojo rejniško družino.

»Delala sem v kriznem centru za mlade s hudimi zgodbami. Človek bi si mislil, da se ne bodo nikoli več želeli vrniti v družino. In vendar se vrnejo, celo v primerih, ko se v družini ni kaj bistvenega spremenilo. Te vezi ne smemo spregledati.« Ko Mešlova govori o družinah, ki so jim bili otroci odvzeti, uporablja izraz družine s številnimi izzivi. Ponokod v tujini, pojasnjuje, uporabljajo tudi izraz izčrpane družine. V njih gre namreč pogosto za nakopičene probleme, od revščine, bolezni do zasvojenosti in začaranega kroga nasilja. »Nekateri ne zmorejo nalog, ki se nam zdijo preproste. Na primer poskrbeti, da otrok zjutraj vstane, se umije, poje zajtrk in odide v šolo.« Dr. Mešlova ob tem poudarja: »Nad temi družinami pa ne smemo prehitro obupati. Sama ne bi nikoli upala vnaprej reči, da iz tega človeka ne bo nič. Treba je z njim vzpostaviti delovni odnos soustvarjanja z jasnimi okviri, kaj je potrebno, da se otrok lahko vrne v družino. Bili bi presenečeni, če bi videli, kaj vse ljudje zmorejo, ko dobijo ustrezno podporo.«

Velika težava je v tem, da so pri nas strokovni delavci na centrih za socialno delo preobremenjeni. Želijo si delati po doktrini, a ne morejo. Socialne delavke pa potrebujejo tudi rejniki, ne le matične družine. Delo z rejniškimi otroki namreč zahteva veliko znanja, na primer o čustvenih in vedenjskih težavah, teoriji navezanosti, travmah ... »Na Švedskem

socialni delavec sodeluje s šestimi do osmi rejniškimi družinami, običajno jih najmanj enkrat ali dvakrat na teden, dosegljiv je 24 ur na dan. Pri nas socialne delavke ponekod sodelujejo s štiridesetimi družinami, pokrivajo pa še druga področja. Na Švedskem poklicni rejnik, ki lahko skrbi celo samo za enega otroka s hujšimi težavami, dobi plačo socialne delavke začetnice,« našteva dr. Mešlova. Pri nas rejnik z državno pomočjo komaj, če sploh, pokrije stroške. Tisti, ki rejništvo opravljajo poklicno in morajo poskrbeti vsaj za tri otroke, na starost tolčejo revščino. Pokojnine poklicnih rejnic in rejnikov so namreč mizerne.

»Ni odgovorno pričakovati, da bo rejništvo, tako kot je bilo zamišljeno, se pravi kot začasen ukrep, delovalo, če ne bomo imeli dobrih programov pomoči in podpore za matične družine,« je jasna dr. Nina Mešl, ki sicer meni, da je doktrina rejništva v Sloveniji sodobna in odlično razvita. Temelj te doktrine je inkluzivni model. Gre za idejo skupnega projekta oziroma za tako imenovano individualno projektno skupino, v kateri se redno srečujejo in dogovarjajo vsi vpleteni: biološki starši, strokovni delavci, rejniki in otrok, ko je to glede na starost zanj primerno.

Kot je mogoče razbrati iz izkušenj rejnikov, socialnih delavcev in tudi sodnikov, je prav odsotnost pomoči, tako matičnim družinam kot rejnikom in otrokom, ključna slabost rej-

ništva v Sloveniji. Ko rejniki na primer potrebujejo pomoč izvedencev, psihoterapevtov, kliničnih psihologov in drugih – glede na travme otrok je to kar pogosto – je ne dobijo. »Če mora otrok čakati na pedopsihiatra eno leto, je to tako, kot da te pomoči ne bi dobil,« so rejniki obupavali na nedavnem posvetu.

Sodni postopki so nočna mora

»Dobro rejništvo je samo tisto, v katerem je slišan glas otroka. To pomeni, da otrok v rejništvu potrebuje kompetentne odrasle, ki so zmožni prepoznati otrokove potrebe, slišati in upoštevati njegovo perspektivo, včasih pa tudi prevzeti kakšno odgovornost namesto njega. Da mu zagotovijo fizično in čustveno varnost,« poudarja dr. Nina Mešl. Da se vse manj ljudi odloča za rejništvo, našo sogovornico seveda zelo skrbi: »Če ne bomo zagotovili ustreznih sistemskih pogojev, podpore in pomoči vsem, ki jo potrebujejo – ena od raziskav je pokazala, da bi več pomoči potrebovali prav vsi udeleženi – ne moremo pričakovati, da se bo rejništvo razvijalo.« Zelo kompleksno je že to, dodaja Mešlova, da rejniki otroka sprejmejo v svoj dom, hkrati pa morajo negovati stike otroka z biološkimi starši, ki so pogosto hudo ranjeni, imajo težave v duševnem zdravju, z zasvojenostjo, težko komunicirajo – da bi se otrok po določenem času lahko k njim vrnil. »Rejniki morajo imeti veliko srce, hkrati pa morajo biti zreli in empatični ljudje. Za vse to pa prejmejo premalo podpore.«

Družinski zakonik je na novo uredil tudi rejništvo. O vprašanih iz razmerij med starši in otrokom, med drugim o imenovanju rejnika, o namestitvi otroka v rejništvo ali posvojitvi, o stikih z biološkimi starši, po novem odločajo družinska sodišča. Ključni namen sprememb je bilo doseči, da rejništvo spet postane to, kar bi moralo biti – začasni ukrep. Sodnik se lahko takoj odloči za odvzem starševske skrbi – če je jasno, da starši nočejo ali ne bodo mogli nikoli poskrbeti za otroka. Lahko pa se odloči za odvzem otroka staršem in namestitev otroka v rejništvo: biološki starši imajo v tem primeru tri leta časa, da se uredijo, gredo na zdravljenje, se s pomočjo CSD izvijejo nasilju, bedi ...

Sodni postopki so nočna mora tudi za rejnike. Biološki starši prihajajo na sodišče z odvetniki, včasih dobro plačanimi, ki ne tako redko branijo njihovo korist, ne pa korist otroka. Rejnike žalijo, češ da jim kradejo otroke, na sodišču skupaj z odvetniki manipulirajo in zavajajo. Rejniki se tako pogosto znajdejo v mučnih položajih. Če povedo, kar so jim otroci povedali o svojih starših, si nakopljejo njihovo jezo, stiki so nato še bolj težavni. Če ne povedo, sodišče za težave ne izve. V nasprotju s starši rejniki nimajo pravice do brezplačne pravne pomoči, otrok pa nima pravnega zastopnika, zato so njegove koristi lahko tudi spregledane. Še posebej, če rejniki, ki po zakonu niso predlagatelji ukrepov, recimo spremembe stikov, sodišču ne povedo ali ne sporočijo vseh ključnih dejstev. Rejnikom sodniki včasih odrečejo vpogled v izvedenska mnenja; ti tako ostanejo brez informacij, ki bi jim bile v pomoč pri skrbi za otroke. Papir sicer pogosto ne zadošča za seznanitev s kompleksno situacijo na terenu s številnimi vpletenimi, mučnimi zapleti in prizadetimi ljudmi.

Na srečo je v rejništvu tudi veliko dobrih zgodb. Darko Krajnc, ki v okviru Rejniškega društva Slovenije s pomočjo donatorjev redno organizira taborje za rejniške družine, se z veseljem spominja dogodka z enega od taborov. Udeležil se ga je tudi 13-letni deček, čigar mama je za dlje časa odpotovala v Indijo. Živel je pri babici, ki je zbolela in ni mogla več skrbeti zanj. Deček je na taboru pristopil do nagrajene rejnice M. Š. in jo prosil, ali ga lahko vzame k sebi. Stekli so postopki, tudi babica se je strinjala, da skrb za otroka prevzamejo rejniki. Deček, ki je prej živel tako rekoč na ulici, je dobil tisto, kar je tako potreboval – ljubečo družino. Danes je star 18 let in je krasen fant, je na posvetu ponosno povedala njegova rejniška mama.